

Список бібліографічних посилань

1. Рибалко Н. В. Проблеми нормотворчої техніки в Україні // Наукові конференції : сайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/406> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Петренко П. Д. Основні напрямки розвитку законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів // Міністерство юстиції України : офіц. веб-сайт. URL: <http://old.minjust.gov.ua/11923> (дата звернення: 21.03.2019).
3. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п> (дата звернення: 21.03.2019).
4. Коліушко І., Александрова Н., Банчук О. Правове регулювання нормотворчої діяльності в Україні : проблеми та перспективи. URL: <http://pravyu.org.ua/pyliticrkyfyrmandcynstitutiyinslaw/203-parlamkntaryzm/925-lkgal-rkgulatiyn-yf-lkgislativk-activity-inukraink-pryblkms-and-pryspkcts-ua.html> (дата звернення: 21.03.2019).
5. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ САППА,

*доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології і психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

В. І. ЛЕНІН І «МІЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО»

Метою доповіді є звернути увагу дослідників поліцейського права на роботи В.І. Леніна, написані ним ще в часи Лютневої революції, які здійснили потужний вплив на практичний розвиток поліцейського («міліцейського») права в молодій Радянській державі.

З поліцейським правом В. І. Ленін був достатньо добре знайомий – у Петербурзькому університеті на державному іспиті з поліцейського права, що відбувся у жовтні 1891 р., він за відповідь на питання «Наука поліції і її зміст» одержав найвищу оцінку. А у 1905 р. у передмові до доповідної записки уряду директора Департаменту Росії О. О. Лопухіна, що була видана більшовиками без згоди автора в Женеві, Ленін вже писав про банкрутство поліцейського порядку в Росії і критикував основний тоді поліцейський закон «Положення про посилену охорону» [1].

І у 1917 році серед перших реакцій Леніна на Лютневі події у Петербурзі був його заклик стосовно російської поліції та її методів дії: «Не дати відновити поліції! Не випускати місцеві влади зі своїх рук! Створювати дійсно загальнонародну, поголовно-загальну, керовану пролетаріатом, міліцію!» [2, с. 41]. У тодішньому уявленні лідера більшовиків ця міліція мусила би бути на 95 відсотків з робітників і селян, такою, що «складається з усього поголовно населення, з усіх дорослих громадян обох статей» [2, с. 42]. Трохи пізніше, формулюючи завдання пролетаріату на здійснення революційних змін, Ленін знов наполягає на заміні поліції міліцією: «Щоб не дати відновити поліцію, є тільки один засіб: створення всенародної міліції, злиття її з армією (заміна постійної армії загальним озброєнням народу). У такій міліції повинні брати участь поголовно всі громадяни та громадянки від 15 до 65 років, якщо цими приблизно взятими віками дозволено визначити участь підлітків і людей похилого віку» [3, с. 165].

В цій на першій погляд утопічній схемі В.І. Ленін наділяв міліцію широкими адміністративними функціями і, отже, відповідними до них правами: «Така міліція перетворила б демократію з красивою вивіски, що прикриває поневолення народу капіталістами і знущання капіталістів над народом, в дійсне виховання мас для участі в усіх державних справах. Така міліція втягнула б підлітків в політичне життя, навчаючи їх не тільки словом, а й ділом, роботою. Така міліція розвинула б ті функції, які, кажучи вченою мовою, відносяться до ведення «поліції добробуту», санітарний нагляд і т. п., залучаючи до подібних справ поголовно всіх дорослих жінок. <...> Така міліція забезпечила б абсолютний порядок і беззавітно здійснювану товариську

дисципліну. І в час важкої кризи, що переживають усі воюючі країни, вона дала б можливість дійсно демократично боротися з цією кризою, здійснювати правильно і швидко розверстку хліба та ін. припасів, проводити в життя «загальну трудову повинність» [2, с. 43–44].

Більш того, на думку Леніна народна міліція мусить бути такою, «що з'єднає в собі функції народної армії з функціями поліції, з функціями головного та основного органу державного порядку і державного управління» [2, с. 42]. Таким чином, державно-управлінська діяльність мусить, за думкою Леніна, бути передана до регламентації народної міліції. Зазначимо, що при цьому методи міліції у вигляді заборон і забезпечення «абсолютного порядку» є фактично методами поліцейсько-правового регулювання. У пропонованих Леніним функціональних обов'язках міліції не йдеться про охорону індивідуальних прав і свобод, вони повністю підмінюються колективістськими класовими потребами.

Жовтневий переворот скасував всю систему державних установ, в тому числі і народну міліцію Тимчасового уряду. Тоді ж було усвідомлено, що система охорони правопорядку не може існувати й ефективно функціонувати, будучи (за проектом Леніна) набором самодіяльних добровольчих загонів. І вже 10 травня 1918 колегія НКВД прийняла розпорядження про відтворення міліції як державної організації: «Міліція існує як постійний штат осіб, що виконують спеціальні обов'язки, організація міліції повинна здійснюватися незалежно від Червоної Армії, функції їх повинні бути строго розмежовані». На його підставі були сформовані організаційні документи, складений проект «робітничо-селянської міліції», а 21 жовтня 1918 р. НКВД і НКЮ затвердили «Інструкцію про організацію радянської робітничо-селянської міліції».

При цьому функції міліції у державі диктатури пролетаріату значною мірою залишилися у рамках завдань, що були зазначені Леніним ще у часи Лютневої революції. Російський юрист С.Ф. Мазурін зазначає, що у радянський період адміністративне право було «звужено до «адміністративного керування» як сукупності заходів з охорони революційного порядку і безпеки. Таким чином, адміністративне право перетворювалося в свого роду «міліцейське право». У 20-30 роки право в нашій країні трактувалося лише як система правил поведінки, встановлених державою» [4, с. 84].

Термін «міліцейське право» у 20-ті роки минулого століття використовував видатний правознавець А. І. Єлістратов, називая так той різновид поліцейського права, де головним суб'єктом дії в умовах буржуазного оточення була народна міліція. Розглядаючи «міліцейське право» в якості одного із розділів Особливої частини адміністративного права і навіть в якості «адміністративного права у вузькому сенсі цього слова», А. І. Єлістратов заперечував проти ідеї зведення адміністративного права до права поліцейського, який мав місце в період абсолютизму. Але, незважаючи на наявні заперечення, ця ідея практично виявилася реалізованою в молодій Радянській державі [5, с. 156].

Висновок. В роботі показано, що уявлення В. І. Леніна про права і функціональні обов'язки народної міліції, які він побіжно окреслив своїх статтях в березні-квітні 1917 р., у подальшому були втілені у правову практику першого десятиліття радянської держави і звужили адміністративне право до так званого «права міліцейського». Це помітною мірою наклало свій відбиток на подальший розвиток адміністративного права у СРСР.

Список бібліографічних посилань

1. Ленин В. И. Предисловие к брошюре «Докладная записка директора Департамента полиции Лопухина» // ПСС. 5 изд. Т. 9. С. 331–334.
2. Ленин В.И. Письма из далека // ПСС. 5 изд. Т. 31. С. 11–59.
3. Ленин В.И. Задачи пролетариата в нашей революции // ПСС. 5 изд. Т. 31. С. 150–186.
4. Мазурин С. Ф. Административное право. М. : Прометей, 2017. 550 с.
5. Овсянников Ю. Н. Идеи полицейстики в советский период развития административно-правовой науки. *Управленческое консультирование*. 2015. № 4. С. 153–166.

Одержано 26.03.2019